

Рецензия

за присъждане на научната и образователна степен „Доктор“ по научна

специалност 2.1. Филология –

Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия –

Западноевропейска литература

на Франческа Иванова Земярска

с дисертация на тема: „МАСКА И ПОЛ В ТВОРЧЕСТВОТО НА

МАРГЬОРИТ ЮРСЕНАР: ИНСЦЕНИРАНЕ НА ГЛАСА“

Научен ръководител:

проф. д-р Миглена Николчина

Франческа Земярска е асистент по западноевропейска литература в катедра „Теория на литературата“ в СУ „Св. Кл. Охридски“. Тя е едно от изявените имена в младото българско литературознание. Авторка е на множество статии не само върху проблематиката на дисертацията си, но и по въпросите на съвременната литература, особено на съвременната българска литература. Участвала е в редица национални и международни конференции, като в много от тях докладите ѝ са отличавани и награждавани. Конкретно публикациите по дисертацията ѝ са публикувани в редица престижни издания, част от тях реферирани.

Макар и да няма пряко отношение към защитата на дисертацията, важно е да се отбележи, че Франческа Земярска е и отличен, много харесван от студентите, преподавател, който активно стимулира творческите заложби у тях.

Като имам предвид казаното, очевидно е, че Франческа Земярска не просто изпълнява, но и надскача минималните изисквания за научната и

образователна степен „Доктор“. Авторефератът коректно и точно представя съдържанието и адекватно посочва приносите на изследването.

Дисертационният труд се състои от увод, пет глави, заключение и библиография. Общият му обем е 243 страници, като от тях 12 са библиография, съставена от 174 заглавия.

Фокус на изследването е Маргьорит Юрсенар, но не по-малко – и българското литературознание, защото дисертацията умело диалогизира с множество теоретични изследвания, които са й важни за прочита на Юрсенар. Последното е от особено значение, защото показва не само отличната литературоведска култура на Франческа Земярска, но и уменията й да надгражда, да налага свои тези, които разширяват и обоготяват съвременната българска литературоведска мисъл. Диалозите, които води Земярска, дават нов смисъл на различни изследвания от 90-те и показват кои идеи са се оказали устойчиви и работещи.

Но – разбира се – най-приносно е самото избиране на автор, защото в български контекст Маргьорит Юрсенар е изключително слабо изследвана. На практика „МАСКА И ПОЛ В ТВОРЧЕСТВОТО НА МАРГЬОРИТ ЮРСЕНАР: ИНСЦЕНИРАНЕ НА ГЛАСА“ е първото цялостно изследване у нас на творчеството на френско-белгийската писателка. Нещо повече, то е изследване и на връзките на Юрсенар с Вирджиния Улф и Томас Ман, като по този начин стимулира нови ъгли, през които да се четат Ман и Улф. А и позволява интересни вариации върху модернизма. Изобщо, работата мисли и понятието световна литература, разглежда Юрсенар като световна писателка, доколкото я чете не през контекста на националното, а през онези маркери, които позволяват да я видим като световен творец. И както заключава докторантката – „През Юрсенаровото творчество се предлага визия за световната литература като сюрреалистично съчетаване на древни маски и съвременни тела“. В малко

по-широк план, дисертацията предлага и интересни визии, подплатени с конкретни примери, за ролята на автобиографичното писане, но и за функционирането на литературата като „писане с въображение“. Така без да си поставя цели в тази посока, тя обогатява начините, през които мислим и дефинираме литературата от модернизма насам.

Малко по-конкретно, в духа на мисленето за световната литература и маркерите на универсалност, върху които тя гради пространството и темите си, е и направеният паралел между Юрсенар и Томас Ман, защото Земярска набляга върху универсалните идеи за човешкото, които откриваме в текстовете на двамата автори и които по своеобразен начин са абсорбирали идеята за разпада, до който е довела Втората световна война. Докторантката си позволява да говори за нов тип хуманизъм и това е важна черта, през която може да се теоретизира новото време.

Съществени и приноси са и връзките, които прави Франческа Земярска между текстовете на самата Юрсенар, наблягайки върху препрочитите, преосмислянията, пренапсванията, за да покаже сложната динамика на ставането на тези текстове. Последното е свързано и с избора на логика, по която да се конструират главите – хронологията е поставена под въпрос и се следва логиката на самите текстове. Защото работата залага повече на типологията, което безспорно е приносно, тъй като дори и по-общо – когато се изследват романи и романисти, почти задължително се прибегва до хронологичния принцип с пезумпцията, че за романа можем да говорим през историята и хронологията, не през типологията. Докато дисертацията на Франческа Земярска доказва обратното. Така първата глава се занимава с ранния роман на авторката „Алексий или трактат за напразната борба“ (1929), втората – с мемоарната трилогия „Лабиринтът на света“ (1974–1984), третата – с „Творение в черно“ (1968), а последните две глави разглеждат сборника с

поеми в проза „Пламъци“ (1936). Анализите на тези произведения, както и дисертацията като цяло демонстрират умело съчетаване на историзъм и теоретизъм, на близко и далечно четене, като резултатът е едни майсторски, интересни анализи, които допринасят за преоткриването на Маргьорит Юрсенар.

Разбира се, специално място заслужават и наблюденията върху понятието глас, вписването му в сложната философия на Юрсенар, обвързването му с категории като пол, маска, и най-важното – концептуализирането на *портрет на един глас* като „понятие и цялостен метод в творчеството на писателка, при който метод монодията се разпластява в полифония“. Неслучайно проблемите за маската, пола и субекта у Маргьорит Юрсенар са изследвани през отношението им с гласа. Като за да се случи това, дисертацията се позовава на множество паралитетурните текстове на Юрсенар - есета, бележки, предговори, които допринасят за изясняването на понятието. В същото време, в духа на постигженията на феминизма, а и на културните изследвания, се набляга върху идеята, че „полът е конструиран през един дискурсивен маскарад“, което отменя есенциалисткото и въвежда понятието за игра. В същото време важни по отношение дефинирането и функциите на гласа са и автори като Ролан Барт и Жерар Женет, доколкото се прави опит да се концептуализират *нулевата фигура*, немаскираното говорене, като целта е да се покаже, че няма такова нещо като „пряко автентично писане: гласът е винаги инсцениран“.

Ако се опитаме да обобщим постиженията на дисертационния труд на Франческа Земярска, извън вече посоченото, може би си струва да се концентрираме върху въпроса защо според него Маргьорит Юрсенар изглежда съвременна? Отговора текстът търси във възможностите за разширяване на понятието световна литература, което творчеството на Юрсенар предполага –

защото става дума за писателка, която не просто улавя универсалното, не просто сменя пространства и езици, но и показва как всяко съвремие може да се изговаря през темите, фигурите, маските на миналото. И на практика свързвайки времената, тя като че ли приглася на Фарнко Морети, който твърди, че световната литература винаги я е имало. Предпоставка за тази съвременност е и начинът, по който Юрсенар преосмисля традицията – за нея тя наистина е плод на диалози, на чуване, на реални и въображаеми връзки с предходниците, на четене и измисляне на „бащите“, с което писателката подкрепя и по-късни тези от типа на тези на Харолд Блум за невъзможността гласовете на предходниците да бъдат изтрети. Не на последно място, Маргьорит Юрсенар се оказва писателка, която има много какво да каже по една от обесисвните за 20. , а и за 21. век теми – тази за аза, идентичността, връзката с другия. Неслучайно дисертацията на Франческа Земярска се концентрира върху конструирането на субекта като универсален човек, „белязан от маскарада на своето полово различие, но и преди всичко способен на сублимационен творчески жест, в който да изрази непрестанния процес на своето ставане и разпадане“.

Изхождайки от казаното дотук, от демонстрираните знания от страна на докторантката, от нейното умение да сюжетира и да пише не просто аналитично, но и красиво, си позволявам убедено да дам гласа си за присъждане на научната и образователна степен „Доктор“ по научна специалност 2.1. Филология – Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – Западноевропейска литература на Франческа Земярска.

Проф. дфн Амелия Личева

